

مربع شکل در عمق ۲ تا ۵ متری از سطح تپه است که در ابعاد ۱۷/۵ در ۱۷/۵ متر ساخته شده است. ورودی هر واحد معماری به یک پیشخوان و تالار مرکزی در وسط و سه اتاق جانبی در دو سو ختم می‌شود. این بناها در دو ردیف موازی و پشت به یکدیگر به صورت قرینه پیاده شده‌اند. بین هر دو ردیف بناهای ساخته شده معبری به عرض ۲/۵ متر در جهت شمال شرقی-جنوب غربی ایجاد شده است. مصالح به کار رفته برای ساخت شهر خشت و آجر در ابعاد متفاوت است. همچنین ادامه عملیات حفاری سبب شد بخش‌هایی از حصار عظیم شهر به قطر تقریبی ۹ متر و ارتفاع باقیمانده ۸ تا ۱۲ متر کشف شود. این حصار که در فواصل معین دارای برج‌هایی عظیم بوده، شهر کهن هگمتانه را دربرمی‌گرفته است.

در ادامه روند کاوش قسمت‌هایی از سیستم آبرسانی شهر در قالب چوب‌های متعدد نمایان شد.

بخش‌هایی از این چوب‌ها به فاصله نیم متر از حصار کشف شده در شرق هگمتانه در معابر کارگاه جنوبی بدست آمده است. دکتر صراف با توجه به کاوش‌ها و مطالعات انجام شده و یافته‌های معماری، هگمتانه را منسوب به هخامنشیان می‌داند با این تفاوت که اعتقاد دارد هگمتانه هخامنشی، هگمتانه مادها هم هست و معتقد است مادها این شهر خشتی را بنیان‌گذاری کرده و هخامنشیان ابنیه‌ای به آن افزوده‌اند.

از سال ۱۳۸۳ پژوهش لایه‌نگاری باستان‌شناختی به سرپرستی دکتر «مسعود آذرنوش» در جای جای محوطه باستانی هگمتانه به منظور دستیابی به لایه‌های باستانی و تعیین قدمت لایه‌ها انجام شد و این برنامه در سال‌های ۸۴، ۸۵ و ۸۷ نیز دنبال شد.

**گروه کاوش موفق
شد شهر بزرگی را
که با بهره‌گیری از
یک سیستم عظیم
مدون ساخته شده
بود شناسایی کند و
بخش‌هایی از آن را که
در قسمت‌های مرکزی،
شرقی و جنوبی ردیابی
شده بود را به تدریج از
دل خاک آزاد گرداند**

نیز در سال ۱۹۱۳ میلادی از طرف موزه لوور در گودال معروف به شترخواب که مقابل موزه هگمتانه قرار دارد دست به کاوش‌هایی زد که گزارشی از نتایج آن در دست نیست. متعاقب آن آقای گیر شعن، لودئو لوبرتون و کالمایر مطالعاتی در هگمتانه انجام دادند. علاوه بر این یک عدد قوری و هفت مجسمه برنزی بز کوهی یافت شده در هگمتانه که توسط فوسی کشف و تحویل موزه لوور داده شده بود، و ارسوی و تعلق آن‌ها به دوره مادها تأیید شد. در سال ۱۲۹۹ تا ۱۳۱۲ ش نیز تعدادی اشیای نفیس زرین و سیمین در حفاری‌های غیرمجاز کشف شد. این اشیاء که هم اکنون در موزه ملی ایران و چند موزه و مجموعه خصوصی نگهداری می‌شوند، متعلق به دوره هخامنشی هستند.

مرکز باستان‌شناسی سابق و دفتر آثار تاریخی به منظور هموار کردن کار عملیات باستان‌شناسی و پاسخگویی به سؤالات مهم تاریخی مربوط به دوران ماد در سال‌های ۱۳۴۷ و ۱۳۴۸ اقدام به خرید منازل مسکونی موجود بر تپه هگمتانه کرد. مهندس «محمد مهریار» در سال‌های ۵۱ تا ۵۴ امر تخریب منازل و آماده‌سازی محیط برای آغاز کاوش‌های علمی هگمتانه را هموار کرد. پس از انقلاب، کاوش‌های باستان‌شناسی در سال ۱۳۶۲ توسط هیئت ایرانی به سرپرستی دکتر «محمد رحیم صراف» آغاز شد.

این پژوهش‌ها تا سال ۱۳۶۷ ادامه یافت و پس از یک وقفه پنج ساله دوباره از سال ۱۳۷۳ دنبال شد. در طول این عملیات، گروه کاوش موفق شد شهر بزرگی را که با بهره‌گیری از یک سیستم عظیم مدون ساخته شده بود شناسایی و بخش‌هایی از آن را که در قسمت‌های مرکزی، شرقی و جنوبی ردیابی شده بود به تدریج از دل خاک آزاد کند.

دست‌آورد فعالیت‌های گروه باستان‌شناسی شناسایی، مجموعه ساختمان‌های